

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ЯТА СЕКЦІЯ

**СПРАВА «ОМЕЛЬЧЕНКО ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF OMELCHENKO v. UKRAINE)**

(Заява № 34592/06)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

17 липня 2014 року

ОСТАТОЧНЕ

17/10/2014

*Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44
Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням.*

У справі «Омельченко проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Марк Віллігер, *Голова*,

Ангеліка Нуссбергер,

Боштян М. Зупанчич,

Енн Пауер-Форд,

Хелена Єдерблом,

Алеш Пейхал, *судді*,

Мирослава Антонович, *суддя ad hoc*,

та Клаудія Вестердік, *Секретар* секції,

після обговорення за зачиненими дверима 24 червня 2014 року постановляє таке рішення, яке було ухвалено у той день:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 34592/06), яку 13 липня 2006 року подав до Суду проти України на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянин України п. Сергій Володимирович Омельченко (далі – заявник).

2. Інтереси заявника, якому було надано юридичну допомогу, представляв п. Лісовий А.Л. – юрист, який практикує у м. Сімферополі. Уряд України (далі – Уряд) представляв його Уповноважений, на останніх етапах провадження – пані Наталія Севостьянова.

3. Заявник, зокрема, стверджував, що були порушені його право не свідчити проти себе та право на правову допомогу у зв'язку із провадженням у кримінальній справі щодо нього.

4. 12 жовтня 2011 року про заяву було повідомлено Уряд.

5. Пані Г. Юдківська, суддя, обрана від України, не могла брати участь у розгляді справи (правило 28 Регламенту Суду). Голова палати вирішив залучити пані М. Антонович для участі у засіданні в якості судді ad hoc (підпункт «b» пункту 1 правила 29 Регламенту Суду).

ФАКТИ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

6. Заявник є громадянином України, народився у 1972 році. Зараз він відбуває покарання у вигляді позбавлення волі у м. Бердичеві.

7. 27 жовтня 2004 року на безлюдній вулиці у м. Сімферополі було знайдено тіло пані В. Їй було завдано численних ножових поранень.

8. 28 жовтня 2004 року міліція отримала висновок експерта про те, що відбиток пальця, знайдений на поверхні обкладинки блокнота В., ймовірно міг належати заявнику (чиї відбитки пальців зберігалися у базі даних органів міліції). Працівники міліції також виявили, що деякі з речей В., включаючи мобільний телефон та одну сережку, були відсутні.

9. 29 жовтня 2004 року кілька працівників Київського районного відділу міліції м. Сімферополя прибули додому до заявника (приблизно за 120 кілометрів від м. Сімферополя), провели його огляд, вилучили деякі предмети одягу заявника та доправили заявника до відділу міліції у м. Сімферополі.

10. Офіційного протоколу затримання заявника складено не було.

11. 29 та 30 жовтня 2004 року заявника в якості свідка допитали щодо вбивства В. та крадіжки її речей.

12. 30 жовтня 2004 року він зізнався в тому, що 27 жовтня 2004 року він прибув зі свого села до м. Сімферополя, щоб розважитись, вирішив вбити перехожу, аби вкрати її речі. Він вкрав мобільний телефон В., який загубив по дорозі додому, а вбив кухонним ножем, який носив із собою.

13. 31 жовтня 2004 року заявника допитали в якості підозрюваного. Перед допитом заявника було поінформовано, що він підозрюється у вчиненні вбивства В. за частиною першою статті 115 Кримінального кодексу України 2001 року і як підозрюваний має право на правову допомогу, від якої він письмово відмовився.

14. Того ж дня заявник пройшов судово-медичне освідчування, згідно з яким у період з 29 до 31 жовтня 2004 року він не зазнав жодних тілесних ушкоджень.

15. Знову того ж дня заявникові було обрано запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд.

16. За твердженнями заявника, тільки 1 листопада 2004 року його звільнили з-під варту під підписку про невиїзд.

17. У другій половині дня 1 листопада 2004 року заявника було затримано у м. Сімферополі за обвинуваченням у порушенні громадського порядку (за лайку, плювання та бродяжництво) та за рішенням Залізничного районного суду м. Сімферополя йому було

призначено адміністративне покарання у вигляді арешту строком на десять діб.

18. 4, 9 та 10 листопада 2004 року заявника, який перебував під адміністративним арештом, було допитано щодо вчинення вбивства та розбою. Перед кожним допитом заявник підписував відмову від представництва захисником його інтересів.

19. 11 листопада 2004 року Київський районний суд м. Сімферополя продовжив тримання заявника під вартою в якості запобіжного заходу у зв'язку із провадженням у кримінальній справі щодо нього.

20. 16 листопада 2004 року адвоката Є. було допущено до участі у провадженні для захисту інтересів заявника. Проте, за твердженнями заявника, адвокат не відвідував його до 26 грудня 2004 року та у його присутності не проводився жоден допит.

21. 12 січня 2005 року дії, у вчиненні яких заявник обвинувачувався, було перекваліфіковано з убивства без кваліфікуючих ознак за частиною першою статті 115 Кримінального кодексу України 2001 року на умисне вбивство з корисливих мотивів (вбивство за обтяжуючих обставин) за частиною другою статті 115 Кодексу.

22. 10 лютого 2005 року до участі у провадженні було допущено нового адвоката Р. замість адвоката Є.

23. 28 лютого 2005 року заявнику було пред'явлено обвинувачення у вчиненні розбою та вбивства В. з корисливих мотивів за частиною другою статті 115 Кримінального кодексу України. Того ж дня його вперше допитали як обвинуваченого у присутності адвоката Р. Під час допиту заявник відмовився від своїх попередніх визнавальних показань та заявив про свою невинуватість. Він стверджував, що не залишав свого селища у день вбивства В., а раніше зізнався у вчиненні вбивства під тиском з боку працівників міліції, які незаконно затримали його, погрожували йому та жорстоко з ним поводитися.

24. Того ж дня прокуратура відмовила у порушенні кримінальної справи за фактом стверджуваних порушень прав заявника, встановивши, що для цього немає підстав, та оголосила про закінчення досудового слідства у справі щодо вбивства та пограбування В.

25. 5 квітня 2005 року апеляційний суд Автономної Республіки Крим (далі – суд АРК), діючи в якості суду першої інстанції, визнав заявника винним у вчиненні розбою та вбивства з корисливих мотивів та призначив заявнику покарання у вигляді позбавлення волі строком на п'ятнадцять років.

26. У невизначену дату суд АРК також постановив окрему ухвалу, зазначивши в ній про відсутність протоколу затримання заявника 29 жовтня 2004 року.

27. Заявник оскаржив вирок щодо нього у касаційному порядку. Він стверджував, що його визнавальні показання, надані у жовтні та листопаді 2004 року, мають бути виключені з доказової бази як такі, що були отримані з порушенням застосовних процесуальних гарантій. Зокрема, ці свідчення були стримані під час незаконного тримання заявника під вартою. Він стверджував, що його тримали у відділі міліції з 29 жовтня по 1 листопада 2004 року без складання жодних процесуальних протоколів. 1 листопада 2004 року заявника звільнили. Проте майже одразу його було затримано під хибним приводом порушення громадського порядку та поміщено під варту. Такий тактичний хід дозволив працівникам міліції допитувати його у будь-який час та за відсутності адвоката і чинити на нього тиск з метою отримання визнавальних свідчень, що найбільше підходили для їхніх цілей.

28. Потім заявник стверджував, що вищезазначені визнавальні показання були отримані у порушення його права на захист. Зокрема, коли його доставили до відділу міліції саме у зв'язку з підозрою у вбивстві В., він спочатку допитувався лише як свідок. Більше того, заявник спочатку підозрювався у вчиненні вбивства за частиною першою статті 115 Кримінального кодексу України, що уможливлювало відмову підозрюваного від свого права на адвоката. Разом з тим обсяг обвинувачення чітко вказував на «вбивство з корисливих мотивів». Цей злочин охоплювався частиною другою статті 115 Кримінального кодексу України, що могло призвести до довічного позбавлення волі, а отже, вимагало обов'язкову присутність захисника і не дозволяло відмовлятися від цього права. Слідство навмисно відклало перекваліфікацію дій заявника з метою здійснення незаконного тиску задля здобуття визнавальних свідчень від заявника за відсутності захисника.

29. Заявник також стверджував, що без його первинних визнавальних показань вибудувати позицію обвинувачення було б неможливо, оскільки інші докази були суперечливими та уривчастими.

30. 21 липня 2005 року Верховний Суд України скасував вирок у справі заявника та повернув справу на додаткове розслідування. Зокрема, він зазначив, що суд першої інстанції мав більш ретельно перевірити, чи були визнавальні показання заявника прийнятним доказом. Зокрема, як вбачалося з матеріалів справи, ці свідчення були отримані під час тримання заявника під вартою з 29 жовтня по 10 листопада 2004 року. Частина цього періоду часу охоплюється постановою про адміністративний арешт, а частина не охоплюється жодними процесуальними документами. За таких обставин твердження заявника щодо прихованих мотивів тримання його під вартою мали бути ретельно досліджені. Верховний Суд України також встановив, що докази причетності заявника до злочину були

суперечливими та потребували повторного дослідження з метою узгодження різного роду розбіжностей.

31. 18 листопада 2005 року суд АРК знову визнав заявника винним у вчиненні розбою та вбивстві з корисливих мотивів за частиною другою статті 115 Кримінального кодексу України. Він посилався на різні речові докази, висновки судових експертиз та показання свідків, а також на визнавальні показання заявника, надані на початку розслідування. Суд дійшов висновку, що не було підстав виключати ці визнавальні показання з доказової бази. Зокрема, згідно з висновком судово-медичної експертизи працівниками міліції не було завдано заявнику жодних тілесних ушкоджень і немає інших доказів жорстокого поводження з ним. Суд також встановив, що 29 жовтня 2004 року заявника було доправлено до відділу міліції за підозрою у вчиненні ним насильницького злочину і належним чином допитано його спочатку як свідка, а потім як обвинувачуваного. Суд також зазначив, що заявник, якого повідомили про його права як підозрюваного, добровільно відмовився від свого права на захист. Оскільки станом на час подій заявник підозрювався у вбивстві без кваліфікуючих ознак, що не передбачало покарання у вигляді довічного позбавлення волі, така відмова була сумісною із застосовним законодавством. У підсумку суд АРК призначив заявнику покарання у вигляді позбавлення волі строком на п'ятнадцять років.

32. 16 березня 2006 року Верховний Суд України залишив без задоволення подану заявником касаційну скаргу та залишив вирок суду АРК від 18 листопада 2005 року без змін.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Конституція України 1996 року

341. У відповідних положеннях Конституції зазначено таке:

Стаття 59

«Кожен має право на правову допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав.

Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах в Україні діє адвокатура.»

Стаття 63

«Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист.

Засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.»

В. Кримінальний кодекс України 2001 року

34. Згідно з частиною першою статті 115 умисне вбивство карається позбавленням волі на строк від семи до п'ятнадцяти років. Згідно з частиною другою статті 115 умисне вбивство з корисливих мотивів карається позбавленням волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі.

С. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 року (чинний на час подій)

35. Статтею 45 Кримінально-процесуального кодексу України 1960 року у редакції, чинній на час подій, передбачалося, що участь захисника при провадженні дізнання, досудового слідства і розгляд кримінальної справи в суді першої інстанції є обов'язковою, серед іншого, коли санкція статті, за якою кваліфікується злочин, передбачає довічне ув'язнення. У ній також вказувалося, що у таких випадках участь адвоката має забезпечуватися з моменту затримання особи чи пред'явлення їй обвинувачень.

36. За статтею 46 підозрюваний, обвинувачений і підсудний мають право відмовитися від захисника, окрім випадків, коли відповідно до застосовного законодавства участь захисника є обов'язковою.

37. Згідно з частиною першою статті 370 істотними порушеннями вимог кримінально-процесуального закону вважаються такі порушення, що перешкодили чи могли перешкодити суду повно та всебічно розглянути справу і постановити законний, обґрунтований і справедливий вирок чи постанову. У частині другій цієї статті порушення права обвинуваченого на захист наведено як одне з істотних порушень вимог кримінально-процесуального закону, що є підставою для скасування вироку або постанови.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 ТА ПІДПУНКТУ «С» ПУНКТУ 3 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

38. Заявник скаржився на те, що йому перешкождали ефективно використовувати своє право на захист у кримінальному провадженні щодо нього, оскільки на початку розслідування у нього не було

доступу до адвоката, і докази обвинувачення, отримані від нього із порушенням його права на правову допомогу, були використані як основа для його засудження.

39. Ця скарга має розглядатися за пунктом 1 та підпунктом «с» пункту 3 статті 6 Конвенції, у відповідних частинах яких зазначено таке:

«1. Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... судом, ..., який ... встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. ...

3. Кожний обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення має щонайменше такі права:

...

(с) захищати себе особисто чи використовувати юридичну допомогу захисника, вибраного на власний розсуд, або - за браком достатніх коштів для оплати юридичної допомоги захисника - одержувати таку допомогу безоплатно, коли цього вимагають інтереси правосуддя».

А. Прийнятність

40. Суд зазначає, що вищезазначені скарги не є явно необґрунтованими у розумінні підпункту «а» пункту 3 статті 35 Конвенції. Він також зазначає, що вони не є неприйнятними з будь-яких інших підстав. Тому вони мають бути визнані прийнятними.

В. Суть

1. Доводи сторін провадження

41. Заявник стверджував, що працівники міліції примусили його відмовитися від свого права на правову допомогу та надати неправдиві визнавальні свідчення, протримавши його під вартою без відповідного процесуального документування такого затримання з 29 жовтня по 1 листопада 2004 року, а потім помістивши його під адміністративний арешт з 1 по 10 листопада 2004 року. Цей арешт, застосований під надуманим приводом того, ніби заявник порушив громадський порядок, насправді був необхідним для забезпечення його доступності для допиту в якості підозрюваного у кримінальній справі без відповідних процесуальних гарантій. У результаті заявник, перебуваючи під вартою та позбавлений юридичної допомоги або допомоги ззовні, був дуже уразливим та боявся за своє життя. Тому він підписав усі надані йому працівниками міліції документи, включаючи неправдиві, сфабриковані органами міліції визнавальні свідчення.

42. Крім того, заявник стверджував, що на час подій він повністю не усвідомлював можливі наслідки відмови від свого права на

адвоката. Обвинувачення, висунуті проти нього на час подій, стосувалися вбивства без кваліфікуючих ознак, що каралося обмеженим строком позбавлення волі. Лише на пізнішій стадії слідства їх було перекваліфіковано на вбивство з корисливих мотивів (що потенційно передбачало покарання у вигляді довічного позбавлення волі). Попередня м'якша кваліфікація злочину була штучною, оскільки органи влади, які від самого початку добре знали, що певні речі В. було викрадено, хотіли уникнути вимоги щодо обов'язкової участі захисника, аби здійснити тиск на заявника з метою отримання визнавальних свідчень.

43. Як тільки заявник врешті-решт зустрівся з адвокатом Р., він відмовився від своїх неправдивих визнавальних показань. Проте ці визнавальні показання не лише вплинули на хід слідства, але й несправедливо були використані національними судами для його засудження. Суди прийняли ці свідчення беззастережно, не зважаючи на те, що вони містили деталі, несумісні з об'єктивними доказами. Крім того, суди не розглянули твердження заявника щодо тиску з боку працівників міліції та порушення його права на захист на початку слідства. Отже, права заявника за пунктом 1 та підпунктом «с» пункту 3 статті 6 Конвенції було порушено.

44. Уряд не погодився з цим. Він вказав, що на початковій стадії слідства заявник добровільно відмовився від свого права на захист та, будучи цілком поінформованим, підписав відмови з цього приводу 31 жовтня, 4, 9 та 10 листопада 2004 року. Як тільки заявник висловив бажання мати захисника, до участі у провадженні був негайно допущений адвокат. Дії, у вчиненні яких обвинувачувався заявник, було перекваліфіковано з простого вбивства на вбивство з обтяжливими обставинами лише після допуску адвоката до участі у провадженні. Отже, права заявника на обов'язковий захист, гарантованого національним законодавством для підсудних у справах щодо вбивства за обтяжливих обставин, було дотримано. Лише у своїх касаційних скаргах заявник почав скаржитися на примушування його до відмови від свого права на захист. Судові органи належним чином розглянули та відхилили його твердження як безпідставні. Аналогічним чином національні органи влади правомірно відхилили твердження заявника про те, що його примусили надати визнавальні свідчення проти себе. За відсутності будь-яких доказів примусу використання попередніх визнавальних показань заявника для його засудження не були несумісними з гарантіями справедливого суду. Безліч інших доказів, включаючи відбитки пальців на блокноті потерпілої, що ймовірно належали заявнику, підтверджували висновки щодо винуватості заявника.

2. Оцінка Суду

45. Суд повторює, що вимоги пункту 3 статті 6 Конвенції слід розглядати як конкретні аспекти права на справедливий суд, гарантованого пунктом 1 цієї статті, а отже, вони мають розглядатися разом (див. рішення у справі «Ван Гейсхем проти Бельгії» (*Van Geyseghem v. Belgium*) [ВП], заява № 26103/95, п. 27, ECHR 1999-I). Загалом Суд повинен розглянути питання, чи було провадження в цілому справедливим (див. рішення від 16 червня 2005 року у справі «Балліу проти Албанії» (*Balliu v. Albania*), заява № 74727/01, п. 25).

46. Суд наголошує на тому, що хоча право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективну юридичну допомогу захисника, який, у разі необхідності, призначається офіційно, не є абсолютним, воно є однією з основних ознак справедливого судового розгляду (див. рішення у справі «Кромбах проти Франції» (*Krombach v. France*), заява № 29731/96, п. 89, ECHR 2001-II). Як правило, доступ до захисника має надаватися з першого допиту підозрюваного працівниками міліції, за винятком випадків, коли за конкретних обставин відповідної справи продемонстровано, що існують вагомі підстави для обмеження такого права (див. рішення від 27 листопада 2008 року у справі «Сальдуз проти Туреччини» (*Safduz v. Turkey*) [ВП], заява № 36391/02, п. 55). Право на захист буде в принципі непоправно порушено, якщо визнавальні показання, отримані під час допиту особи правоохоронними органами без забезпечення їй доступу до захисника, використовуватимуться з метою її засудження (див. там само). І хоча підозрюваний або обвинувачений у кримінальному провадженні за різних обставин може відмовитися від свого права на юридичну допомогу, така відмова не повинна суперечити жодному важливому суспільному інтересу, має бути встановлена у спосіб, що не допускає неоднозначності, та має супроводжуватися мінімальними гарантіями, співмірними з важливістю такої відмови (див., наприклад, рішення у справі «Сейдовіч проти Італії» (*Sejdovic v. Italy*) [ВП], заява № 56581/00, п. 86, ECHR 2006-II).

47. Повертаючись до обставин цієї справи, Суд зауважує, що з наявних у нього матеріалів випливає, що 28 жовтня 2004 року під час розслідування вбивства В. та крадіжки її речей міліція отримала висновок судового експерта про те, що відбиток пальця, знайдений на блокноті вбитої, міг належати заявникові. На підставі цієї інформації 29 жовтня 2004 року працівники міліції здійснили огляд будинку заявника, вилучили його одяг та доправили заявника до відділення міліції, де його допитали, і він наступного дня (30 жовтня 2004 року) зізнався у вчиненні вбивства. З таких дій працівників міліції випливає, що вони вже підозрювали заявника у причетності до вбивства В. 28 жовтня 2004 року. У своєму вирoku від 18 листопада 2005 року суд АРК аналогічним чином зазначив, що 29 жовтня 2004 року заявника

було доправлено до відділення міліції у зв'язку з підозрою його у вбивстві В. Водночас, як можна побачити з матеріалів справи, 30 жовтня 2004 року заявника було допитано не як підозрюваного, а як свідка, і йому не забезпечили можливість мати захисника для допомоги йому під час допиту. Також видається, що станом на час подій заявник перебував під вартою у міліції без відповідного процесуального документування такого тримання під вартою (див. пункти 26 та 30). Із цього випливає, що визнавальні свідчення заявника від 30 жовтня 2004 року було отримано за обставин, коли його було позбавлено основних процесуальних гарантій основоположних прав не свідчити проти себе та користуватися правовою допомогою. Отже, гарантій пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції під час допиту заявника 30 жовтня 2004 року та отримання його визнавальних свідчень дотримано не було.

48. Що стосується подальших допитів 31 жовтня, 4, 9 та 10 листопада 2004 року, примітно, що вони відбувалися після того, як заявника було повідомлено про його статус підозрюваного і він відмовлявся від свого права на правову допомогу. Проте, оцінюючи, чи були ці відмови дійсними та однозначними, Суд зазначає, що заявник підписав їх, коли перебував під вартою в міліції. Першу відмову від 31 жовтня 2004 року було підписано тоді, коли, за твердженнями заявника, він перебував під вартою без відповідного процесуального документування його тримання під вартою. У матеріалах справи немає нічого для спростування його тверджень з цього приводу. Той факт, що заявник підписав цю відмову, коли його свавільно тримали під вартою в міліції та коли він не мав можливості порадитися з адвокатом, викликає серйозні підозри, в тому, що таку відмову отримано всупереч волі заявника. Отже, цю відмову не можна вважати такою, що відповідає вимогам Конвенції.

49. Дотримання відповідного процесуального порядку тримання заявника під вартою з 1 по 10 листопада 2004 року, на думку Суду, істотно не вплинуло на легітимність відмов, підписаних ним 4, 9 та 10 листопада 2004 року. Зокрема, на час подій заявник перебував під адміністративним арештом. Суд також зважає на твердження заявника про те, що його арешт було здійснено з прихованих мотивів, а саме для забезпечення його доступності для допиту в якості підозрюваного у вчиненні злочину та здійснення незаконного тиску на нього. Аналогічні скарги розглядалися у низці інших справ проти України, у яких Суд засудив практику поміщення особи під адміністративний арешт для забезпечення її доступності для допитів у якості підозрюваного у вчиненні злочину (див., наприклад, рішення у справах «Нечипорук і Йонкало проти України» (*Nechiporuk and Yonkalo v. Ukraine*), заява № 42310/04, п. 264, від 21 квітня 2011 року, та «Григор'єв проти України» (*Grigoryev v. Ukraine*), заява № 51671/07, п.

87, від 15 травня 2012 року). В рішенні у справі «Балицький проти України» (Balitskiy v. Ukraine), заява № 12793/03, пп. 50-51 та 54, від 3 листопада 2011 року, Суд також встановив, що така практика допиту підозрюваних у вчиненні злочину всупереч застосовним процесуальним гарантіям становить системну проблему в Україні. Зважаючи на вищезазначені висновки та той факт, що заявника затримали під приводом того, що він вчинив адміністративне правопорушення майже одразу після його звільнення після попереднього тримання під вартою без відповідного процесуального документування, а також його інтенсивні допити в якості підозрюваного у вчиненні злочину протягом всього періоду його адміністративного арешту, Суд вважає твердження заявника правдоподібними. Суд вважає, що ця справа є ще одним прикладом вищезазначеної системної проблеми. Тому він вважає, що отримані від заявника 4, 9 та 10 листопада 2005 року відмови від права на правову допомогу були підписані ним у стані особливої вразливості та за відсутності належних процесуальних гарантій. Тому їх не можна вважати такими, що відповідають вимогам Конвенції.

50. Крім цього, Суд зазначає, що, як впливає з матеріалів справи, на час подій заявник не повністю усвідомлював можливі наслідки відмови від свого права на правову допомогу. Зокрема, лише пізніше під час провадження слідство висунуло обвинувачення у вчиненні вбивства з корисливих мотивів, що могло призвести до призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі, а отже, передбачало обов'язкову присутність захисника згідно з національним законодавством.

51. Оскільки заявник стверджував, що слідчі органи на початку слідства навмисно замінили обвинувачення у вчиненні вбивства з корисливих мотивів на обвинувачення у вчиненні вбивства без кваліфікуючих ознак для того, щоб обійти вимогу щодо обов'язкової присутності захисника, Суд зауважує, що від початку слідства органи влади мали інформацію, зокрема визнавальні показання заявника, які вказували на те, що В. вірогідно було пограбовано. Незважаючи на це, заявника спочатку обвинувачували у вбивстві без кваліфікуючих ознак, і лише через кілька місяців, після того як було проведено більшу частину допитів та інших слідчих дій за відсутності захисника, який би представляв інтереси заявника, відбулася перекваліфікація злочину на вбивство з корисливих мотивів, що вимагало обов'язкової присутності захисника згідно з національним законодавством.

52. Суд зазначає, що в інших справах проти України він вже розглядав та критикував практику, за якою на початку слідства органи влади «штучно» кваліфікували дії підозрюваного за статтею Кримінального кодексу України, що не вимагала обов'язкової присутності захисника, а потім, після отримання визнавальних

показань підозрюваних, які не мали захисника, висували більш серйозні обвинувачення (див. рішення від 12 червня 2008 року у справі «Яременко проти України» (Yaremenko v. Ukraine), заява № 32092/02, пп. 87 та 88, вищенаведене рішення у справі «Леонід Лазаренко проти України» (Leonid Lazarenko v. Ukraine), п. 54, та «Балицький проти України» (Balitskiy v. Ukraine), п. 40). Суд вважає, що обставини цієї справи є дивовижно схожими з обставинами, проаналізованими у вищезазначених рішеннях.

53. Зважаючи на усі вищезазначені міркування, Суд доходить висновку, що визначальні свідчення, надані заявником з 30 жовтня по 10 листопада 2004 року, було отримано з порушенням основних гарантій процесуальної справедливості у кримінальному провадженні. Суд також зазначає, що у лютому 2005 року, після того, як заявник отримав можливість порадитися з адвокатом, він відмовився від своїх визнавальних показань та постійно заявляв про свою невинуватість протягом подальшого провадження. Проте національні суди використали визнавальні показання заявника як основу для його засудження і не розглянули належним чином його скарги щодо порушення його права на захист. Хоча відповідні визнавальні свідчення не були єдиною підставою для засудження заявника, за вищезазначених обставин Суд вважає цей факт малозначущим. Зважаючи на використання показів заявника як частини доказової бази вини останнього та невжиття національними судами заходів для засудження порушення прав заявника на захист на початку слідства, Суд вважає, що це порушення не було виправлено ані юридичною допомогою, наданою заявнику пізніше, ані змагальним характером подальшого провадження (див. вищенаведене рішення у справі «Леонід Лазаренко проти України» (Leonid Lazarenko v. Ukraine), п. 57).

54. Отже, було порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю у заявника можливості отримати юридичну допомогу на початку слідства та використанням його визнавальних свідчень як основи для його засудження.

II. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

55. Заявник також скаржився, що його затримання та тримання під вартою з 29 жовтня по 10 листопада 2004 року були незаконними та свавільними, а судові органи неправильно тлумачили докази у його справі, що призвело до визнання його винним не зважаючи на невинуватість заявника, У зв'язку з цим заявник посилався на статтю 1, пункти 1, 2 та 3 статті 5 та підпункти «а»-«d» пункту 3 статті 6 Конвенції.

56. Після повідомлення про заяву Уряду-відповідача заявник також подав скаргу за статтею 3 Конвенції щодо фактів цієї справи.

57. З огляду на усі наявні у нього документи та тією мірою, якою вони охоплюються його компетенцією, Суд визнає, що вони не виявляють жодних ознак порушення прав і свобод, гарантованих положеннями, на які посилався заявник.

58. Із цього випливає, що ця частина заяви є явно необґрунтованою та має бути відхилена відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

59. Статтею 41 Конвенції передбачено:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливу сатисфакцію».

A. Шкода

60. Заявник вимагав 20000 євро відшкодування моральної шкоди.

61. Уряд стверджував, що вищезазначена вимога є надмірною та необґрунтованою.

62. Суд вважає, що завдані заявнику страждання та розчарування не можуть бути відшкодовані самим лише встановленням порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. Зважаючи на характер питань цієї справи та здійснюючи оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 3000 євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-яких податків, які можуть нараховуватися.

B. Судові та інші витрати

63. Заявник не висував жодних вимог з цього приводу. Отже, Суд нічого не присуджує.

C. Пеня

64. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. *Оголошує* прийнятними скарги заявника на те, що йому перешкоджали ефективно користуватися своїм правом на захист у кримінальному провадженні щодо нього шляхом незабезпечення йому доступу до адвоката на початку розслідування і використання визнавальних показань, отриманих від нього з порушенням його права на правову допомогу, в якості основи для його засудження, а решту скарг у заяві – неприйнятною.
2. *Постановляє*, що було порушення пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції щодо вищезазначених скарг.
3. *Постановляє*, що:
 - (а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникові 3000 (три тисячі) євро відшкодування моральної шкоди та додатково суму будь-яких податків, які можуть нараховуватися; ця сума має бути конвертована у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;
 - (б) із закінченням зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в цей період, до якої має бути додано три відсоткові пункти;
4. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 17 липня 2014 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Марк ВІЛЛІГЕР
Голова